

Afsluiting Convenant 10PJ energiebesparing: lessen en adviezen

Aanleiding

Op 23 mei 2017 hebben zes organisaties het 'Convenant 10 PJ energiebesparing gebouwde omgeving' ondertekend, met daarin afspraken om te streven naar 10 Petajoule (PJ) energiebesparing, voornamelijk bij huishoudens. De betrokken partijen zijn Energie-Nederland, Netbeheer Nederland, Techniek Nederland, de NVDE en de ministers van BZK en EZK. De afspraken binnen het convenant richten zich veelal op het verbeteren van inzicht in het eigen energieverbruik en de besparingsmogelijkheden. In de 3,5 jaar dat het convenant loopt is er door betrokken partijen veel werk verzet en zijn alle inspanningsverplichtingen geleverd. Als gevolg van deze inspanningen krijgt een stijgend aantal huishoudens inzicht in het energieverbruik en weet men het aanbod van besparingsmaatregelen beter te vinden. Een prestatie van formaat. De deelnemende partijen hebben door hun inzet en de monitoring naar de voortgang veel nieuwe inzichten opgedaan. De realiteit is echter dat de werkelijke energiebesparingseffecten via het verkrijgen van verbeterd inzicht in eigen verbruik en vervolgens het aanzetten tot besparingsmaatregelen weerbarstig is. Bij de start van het convenant zijn de effecten rooskleuriger ingeschat dan ze blijken de effectmeting in de praktijk anno 2020 uitvallen. Dit resulteert in een lagere energiebesparing dan op basis van onderzoek bij de totstandkoming verwacht mocht worden. Duidelijk is geworden dat het aanzetten tot positief gedrag in de vorm van extra besparingsmaatregelen een lange adem vergt. Het gedrag van mensen verander je niet zomaar en blijkt onder invloed te staan van meerdere factoren.

Op 31 december 2020 is de looptijd van het convenant tot een einde gekomen. Sinds de start is er veel veranderd. Het Energieakkoord is opgegaan in het Klimaatakkoord, waardoor de context van de afspraken in het convenant ingrijpend is veranderd en de aandacht voor energiebesparing een impuls heeft gekregen. Het Klimaatakkoord biedt nieuwe aanknopingspunten en momentum voor de doelstellingen die binnen het convenant zijn geformuleerd. De betrokken partijen zijn dan ook gemotiveerd om energiebesparingsinzicht en -maatregelen bij huishoudens te blijven stimuleren.

Het convenant is bij de overgang van het Energieakkoord naar het Klimaatakkoord reeds ondergebracht onder de Uitvoeringslijn ondersteuning eigenaar-bewoners van het Uitvoeringsoverleg gebouwde omgeving. Verdere inspanningen om energiebesparingsinzicht en -maatregelen te blijven stimuleren zullen dan ook ingebed worden in deze uitvoeringslijn. Dit biedt ook de kans om betrokkenheid en inzet te verbreden naar andere partijen betrokken bij de uitvoeringslijn, waarmee de reikwijdte en effectiviteit van inspanningen kan worden vergroot. Vanuit het convenant 10PJ zal in het voorjaar van 2021 nog een laatste monitoringsrapportage over het jaar 2020 worden gepubliceerd en aan de Tweede Kamer worden aangeboden. Met die publicatie zullen de werkzaamheden binnen het convenant zijn afgerond, en ligt de regie op vervolginzet bij de partijen van de Uitvoeringslijn Ondersteuning eigenaar-bewoners.

In deze notitie vatten de convenantpartijen allereerst samen welke kennis en inzichten het convenant heeft opgeleverd, en welke aandachtspunten zij daaruit meenemen voor de blijvende inzet op energiebesparing. Op basis daarvan formuleren zij concrete adviezen voor hernieuwde inzet op energiebesparing aan het Uitvoeringsoverleg gebouwde omgeving. Waar relevant worden de suggesties gekoppeld aan bestaande afspraken uit (met name) de uitvoeringslijn 'Ondersteuning eigenaar-bewoners'.

Bevindingen & lessen uit het convenant

Algemeen

Het Convenant 10 PJ energiebesparing gebouwde omgeving bevat vijf bouwstenen die in gezamenlijkheid invulling geven aan het realiseren van de beoogde besparingsdoelstelling voor eigenaar-bewoners, verenigingen van eigenaars, huurders en klein-zakelijke gebruikers (MKB). De vijf bouwstenen richten zich op het verbeteren en vergroten van inzicht in gedrag en bespaarmogelijkheden door:

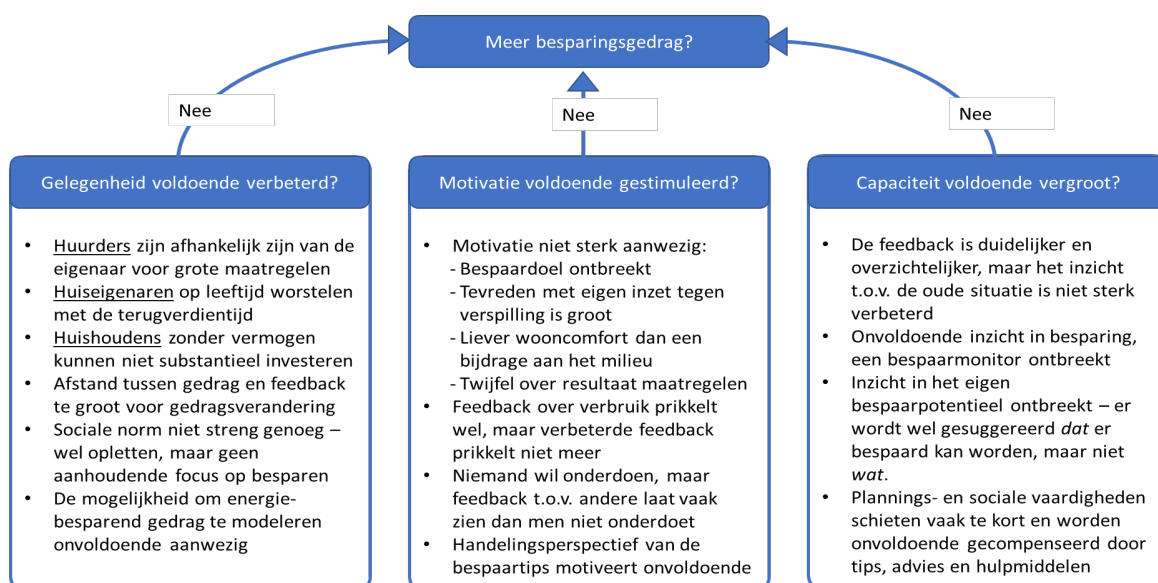
1. Indirecte feedback over het energiegebruik
2. Directe feedback over energiegebruik
3. Verbeterde lokale marktplaats voor uitrol van slimme meter
4. Onderzoek naar verbeteren van ontsluiting verbruiksdata
5. Vergroten effect van subsidieregelingen van de Rijksoverheid

De bouwstenen zijn ondersteund door werkgroepen die afspraken in concrete activiteiten hebben uitgewerkt en tot uitvoering hebben gebracht. Aan de hand van de voortgang van verschillende bouwstenen worden door de partners van het convenant bevindingen, ervaringen en belangrijke lessen van ruim drie jaar convenantactiviteiten geschetst.

De monitoring van het convenant hoort formeel niet tot een bouwsteen. Er vallen ten aanzien van het monitoren van besparingseffecten van activiteiten gericht op het beïnvloeden en stimuleren van bewonersgedrag echter wel lessen te trekken. Het aanzetten tot positief gedrag in de vorm van extra besparingsmaatregelen vergt een lange adem. Het gedrag van mensen verander je niet zomaar en staat onder invloed van vele factoren. Welk specifiek onderdeel bewoners nu over de drempel trekt voor verdere besparing en verduurzaming is lastig te achterhalen en blijkt vaak een opeenstapeling van (kleine) gedragsbepalende factoren. Dat maakt dat het vinden van de juiste mix aan instrumenten die tot de gewenste gedragsverandering leiden tot een moeilijke opgave en vergt een gedegen gedragswetenschappelijke benadering met nader onderzoek. Daarbij valt aan te tekenen dat voor het vooraf bepalen van effectiviteit van (de mix van) instrumenten en initiatieven gekeken dient te worden naar nieuwe inzichten in monitoringsmethodiek en bovenal de verwachte besparingseffecten beter onderbouwd dienen te worden vanuit nationaal onderzoek. De internationale studies die bij de totstandkoming van dit convenant ten grondslag lagen aan de inschatting van het potentiële bespaareffect blijken achteraf te afwijken van de Nederlandse situatie om tot een goed vergelijk te komen. Dergelijk onderzoek is in Nederland nog maar beperkt voorhanden, waarmee ook de inzichten in (de potentie van) gedragseffecten zich nog verder zullen ontwikkelen. Deze les uit het convenant strookt met de voortschrijdende inzichten die vanuit de gedragswetenschappelijke onderzoekspraktijk volgen. Met name de conclusie dat de context waaronder gedragsinstrumenten worden ingezet van grotere invloed kunnen zijn op de uitkomst dan eerder werd aangenomen. Voor meer gericht en succesvol beleid ter ondersteuning van positieve gedragsverandering ligt hier duidelijk nog een onderzoeksopgave.

Bouwsteen 1. Indirecte feedback over energieverbruik

In dit convenant is afgesproken de feedback over het energiegebruik aan huishouden met een slimme meter te verbeteren. Eén van de manieren van (indirecte) feedback is het verbruiks- en kostenoverzicht (VKO) dat inmiddels aan ruim 5,4 miljoen huishoudens wordt aangeboden door energieleveranciers. Het verbeterde VKO verschaft inzicht dat bijdraagt aan de bewustwording over het eigen energieverbruik en wordt door huishoudens gewaardeerd als communicatiemiddel. Bewustwording door inzicht is echter onvoldoende om een besparingseffect teweeg te brengen en veel factoren die van invloed zijn op bespaargedrag liggen buiten het bereik van het VKO. Daarvoor moeten mensen gaan handelen, maar het realiseren gedragsverandering is complex en weerbarstig. Voor huishoudens spelen drie belangrijke drivers een rol bij energiebesparing, namelijk gelegenheid, motivatie en vermogen ('in staat zijn').

Figuur 1. Samenvatting resultaten gedragscomponenten in relatie tot besparingsgedrag [bron: Motivaction]

De ervaring van partners, gestaafd door recente onderzoeken¹, laat zien dat ondanks verbeterd inzicht de drempel tot handelen nog hoog is. Door verbeterd inzicht kunnen bewoners aangespoord worden energiebesparende maatregelen te nemen of hun gedrag te verduurzamen, echter is er een breder pallet nodig aan laagdrempelig handelingsperspectief om mensen te activeren. Het bieden van handzame en betrouwbare informatie over wat maatregelen voor het huishouden betekenen, zoals een beter vergelijk met een voor de bewoner herkenbare 'peer group' is een van de middelen om die drempel te verlagen.

Bouwsteen 2. Directe feedback over energieverbruik

Naast de indirecte feedback heeft ook het gebruik van directe feedbackdiensten (beter bekend als energieverbruiksmanagers ofwel EVM's) afgelopen jaren een vlucht genomen. Het aandeel energieverbruiksmanagers in de vorm van zowel in-home displays als online applicaties is sterk gegroeid, mede door gezamenlijke communicatiecampagnes en een standaard verwijzing op het VKO naar voorlichtingspagina's als Milieu Centraal en energieverbruiksmanagers.nl. Eind 2019 maakten 2,4 miljoen huishoudens gebruik van één of andere vorm van directe feedback. Er wordt in de markt veelvuldig van deze diensten gebruik gemaakt, dat blijkt alleen al door te kijken naar het dataverkeer met de slimme meters. Het opvragen van dagstanden voor elektriciteit en gas door huishoudens en onafhankelijke dienstenaanbieders is jaarlijks verdubbeld, tot ruim boven de 100 miljoen dataverzoeken per maand. Het inzicht in het eigen energieverbruik is hiermee aanzienlijk vergroot. De convenantpartijen zetten hun activiteiten rondom de directe feedbackdiensten voort.

Bouwsteen 3. Verbeteren van de lokale marktplaats voor energiebesparing

De activiteiten binnen deze bouwsteen hebben ervoor gezorgd dat de uitrol van de slimme meter door intermediaire partijen beter benut kan worden voor het aanbieden van energiebesparende maatregelen. Daarnaast staat een meer afgestemde communicatieaanpak tussen diverse stakeholders centraal en zijn er diverse instrumenten en voorlichtingsactiviteiten ontplooid om het aanbod van verduurzamingsmaatregelen beter onder de aandacht te (kunnen) brengen. Veel van deze ontwikkelde instrumenten zijn afhankelijk van de mate waarin intermediaire partijen als installateurs commerciële kansen zien voor verdere dienstverlening bij de uitrol van de slimme meter.

Uit een inventarisatie onder installateurs blijkt dat het moment van plaatsing van de slimme meter als een te lastig aanhaakmoment wordt ervaren. De consument ervaart eenvoudigweg niet direct een relatie tussen de slimme meter en beschikbare verduurzamingsmaatregelen. De bereidheid tot verduurzamen en bekendheid met de daarvoor beschikbare maatregelen en producten zijn bij veel

¹ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2020/12/02/rapportage-gedragsexperiment-energieverbruiksmanager>

mensen simpelweg nog te laag. Inmiddels beschikt het overgrote deel van de huishoudens over een slimme meter. Gedurende de looptijd heeft de werkgroep succesvol geëxperimenteerd met de 'netwerkende aanpak'. Een lokale marktplaats is ingericht als afstemmingsgremium voor communicatiecampagnes- en initiatieven die op kort termijn zowel vanuit markt als overheid werden gelanceerd. De ervaring vanuit de partijen is dat deze afstemming een eenduidige boodschap heeft versterkt. De belangrijkste les is dat het gezamenlijk optrekken als keten van toegevoegde waarde is op het bereik van partijen. Desondanks overheerst ook de indruk dat er naast een 'aanbod-push' ook een 'vraag-pull' vanuit consumenten aanwezig moet zijn om de effectieve uitrol van het aanbod echt momentum te geven. Voor een wezenlijke versnelling in energiebesparing dient ook de vraagkant verder gestimuleerd te worden. Wat de convenantpartijen betreft hoeft daarbij niet geschroomd te worden om het huidige vrijblijvende karakter voor energiebesparing door huishoudens onder de loep te nemen.

Bouwsteen 4. Verbeteren van de ontsluiting van de verbruiksdata van de slimme meter

In opdracht van de convenantpartijen heeft het onderzoeksbureau Frontier Economics in 2017 onderzoek gedaan het ontsluiten van real time energieverbruiksdata ten behoeve van energiebesparingsdiensten en inzicht voor de consument. Op basis van dit onderzoek zijn barrières aan de vraag- en aanbodzijde van real time inzichtdiensten geïdentificeerd en onderzocht hoe deze barrières weg te nemen. Het onderzoeksbureau ziet mogelijkheden voor toegangsregulering, zijnde afspraken over toegang tot gegevens uit de slimme meter. Waarbij een centraal dataplatform als aanvullende maatregel op deze toegangsregulering is beschouwd. Echter de conclusie van het onderzoek destijds was dat gezien de looptijd van het convenant de maatschappelijke kosten uiteindelijk negatief uitpakken voor een centraal dataplatform. Daarbij stelt het onderzoek dat zowel toegangsregulering als het aanvullende centrale dataplatform niet nodig zijn voor nieuwe klanten en klanten die maar één inzichtdienst afnemen.

Het onderzoek beveelt aan om onder andere (a) toegangsregulering nader te definiëren, (b) de mogelijke bijdrage van centraal een dataplatform aan diensten anders dan energie-inzicht en besparingsdiensten te verkennen en (c) hierbij aandacht te besteden aan de beveiliging door de hele waardeketen heen. Gedurende de looptijd van dit convenant zijn de ontwikkelingen rondom energiedata in een stroomversnelling gekomen. Partijen worden geconfronteerd met een toenemende hoeveelheid aan energie-gerelateerde data, die zij zelf niet beheren. Hierbij valt te denken aan data uit productie van zonne-installaties, laden van elektrische voertuigen en aansturing van decentrale opwekkers als warmtepompen. Voorbereidende werkzaamheden aan de nieuwe Energiewet maakte ook duidelijk dat het delen van energieverbruiksdata binnen dit kader een stevig fundament zal krijgen. Dit alles gebaseerd op het principe de consument 'in control' van de eigen data. Het bovenstaande beschouwende heeft geleid dat binnen de doelstellingen van het convenant niet verder is gewerkt aan afspraken rondom het ontsluiten van real time energieverbruiksdata. Echter de bouwstenen van het convenant laten duidelijk zien dat er nog een wereld te winnen is als het gaat over het benutten van de energieverbruikscijfers van huishoudens, het onderzoeken van de oorzaken ervan en het verbeteren van de apps, websites en platforms. Onderdelen van adviezen vanuit het Frontier Economics onderzoeksrapport kunnen in het vervolg van de context klimaatakkoord weer tegen een nieuw licht gehouden worden waarbij het opzetten van een toestemmingsregister een uitkomst voor enkele gedefinieerde barrières kan bieden.

Bouwsteen 5. Subsidieregelingen - financiële stimuli voor energiebesparingsmaatregelen

Als onderdeel van de Subsidie energiebesparing eigen huis (SEEH) aan woningeigenaren en VvE's is door het convenant de mogelijkheid gegeven met subsidie een slimme thermostaat of in-home display aan te schaffen. Deze energieverbruiksmanager die gebruik maakt van de P1-poort van de slimme meter en betere informatiemogelijkheden heeft, wordt echter weinig aangeschaft met gebruikmaking van deze subsidie. Onbekendheid van mensen met deze mogelijkheid en de aanschafkosten spelen daar waarschijnlijk een rol. Vanuit de uitvoering van de regeling geeft RVO echter aan ook andere vormen van stimulering voor deze relatief kleine maatregelen voor woningeigenaren zoals energiedisplays zinvol kunnen zijn. Zinvol kan zijn om met woningcorporaties te kijken of zij hun huurders kunnen interesseren in energiemonitors, bv met een bijdrage van de corporatie. RVO.nl ondersteunt al een experiment met in-home displays bij woningcorporaties. Deze aanpak kan effectief zijn om de energiekosten voor huurders inzichtelijker te maken en hen tot besparing te bewegen. Voordeel van deze benadering is dat een partij zoals een woningcorporatie laagdrempelig contact met een grote groep bewoners heeft en in vele

woningen een relatief voordelig een display kan plaatsen. Toegenomen verbruiksinzicht kan mogelijk ook bijdragen aan goodwill onder huurders bij eventuele renovatie- en verduurzamingsplannen van hun corporatie.

De inzet op vervolg

De binnen het convenant ontplooide activiteiten zullen door de aangesloten partijen worden voortgezet, waarmee zij de afspraken en instrumenten van het Klimaatakkoord blijven ondersteunen. Acties die zullen worden meegenomen zijn:

1. Het stimuleren van directe en indirecte feedbackdiensten
2. Het verbeteren van de lokale marktplaats voor energiebesparing
3. Het verbeteren van de ontsluiting en benutting van de verbruiksdata
4. Subsidieregelingen - financiële stimuli voor energiebesparingsmaatregelen

De met deze inzet reeds opgedane ervaringen zijn waardevolle lessen voor de toekomst. Mede op basis hiervan zijn kansen voor aanvulling en aanscherping van de acties geïdentificeerd. De convenantpartijen presenteren verderop in deze notitie hun adviezen, gebaseerd op vier inzichten die binnen het convenant zijn opgedaan of aangescherpt:

- **Verbreed de blik met integrale benadering**
Voor verduurzaming is een lange adem en een integrale aanpak nodig. Sturen op enkel het verbeteren van verbruiksinzicht bij huishoudens is niet voldoende. Dat inzicht moet opvolging krijgen dat huishoudens (makkelijker) beweegt stappen te zetten; die opvolging bestaat in feite uit een keten van prikkels. Daarbij is een verbreding van de aanpak belangrijk evenals het samenspel van de verschillende elementen in het Klimaatakkoord. Acties en instrumenten moeten onderling goed op elkaar aansluiten, zowel inhoudelijk als volgordelijk, gebruikmakend van koppelkansen als die er zijn. Dat vergt betrokkenheid en coördinatie van een bredere groep stakeholders dan uitsluitend de convenantpartijen. Decentrale overheden, consumentenorganisaties en ander duurzame uitvoerders moeten worden uitgenodigd om bij te dragen aan de acties.
- **Versterk en benut gedragsinzichten**
De resultaten van het convenant laten zien dat bewoners meer inzicht hebben gekregen in hun energiegebruik. Dit heeft echter nog niet tot de gewenste besparingen geleid. De potentie van verbeterd inzicht en het handelingsperspectief dat daaraan gekoppeld wordt is nog niet volledig benut. Zo levert door Motivaction recent uitgevoerd onderzoek naar het effect van gedragsinterventies op het gebruik van een energieverbruiksmanager nieuwe kennis op die mogelijk kan worden benut om het VKO verder te verbeteren. Meer inzicht en aanvullend onderzoek is nodig om te begrijpen hoe (groepen van) bewoners aangezet kunnen worden om energiezuiniger gedrag te vertonen en over te gaan tot het nemen van energiebesparende maatregelen in huis.
- **Stimuleer laagdrempelige maatregelen en ondersteun stapsgewijze aanpak en individuele spoor**
Door het stimuleren van laagdrempelige maatregelen worden woningeigenaren meer bewust van energiebesparing wat helpt om ook aan te zetten tot het nemen van verdere stappen. Bewoners nemen vaak niet alle maatregelen tegelijk en pakken hun woning stap voor stap aan. Dit individuele spoor dient ondersteund te worden naast de wijkaanpak. Stapsgewijze maatregelen en ontzorgend maatwerk zijn belangrijke aspecten van een laagdrempelige individuele verduurzaming van een woning.
- **Zet in op eenduidige informatie en communicatie**
Kernwoorden: helder, herkenbaar en herhaald. Repeterende en terugkerende doelgroepgerichte communicatie, waarbij alle partijen (overheden en markt) via een netwerkaanpak een eenduidige en activerende boodschap uitdragen.

Adviezen aan de uitvoeringslijn

Op basis van opgedane inzichten -binnen en buiten het convenant- dragen de convenantpartijen adviezen voor aan het Uitvoeringsoverleg gebouwde omgeving. Deze adviezen bouwen voort op de activiteiten die in het convenant zijn ontplooid en zijn deels overlappend en deels aanvullend op het palet van afspraken uit het Klimaatakkoord voor de gebouwde omgeving. De convenantpartijen zijn van mening dat het overnemen van deze adviezen het Uitvoeringsoverleg

in staat stelt om de impact van gedrag op energiebesparing door huishoudens beter te begrijpen, positief te beïnvloeden en daarmee de doelstellingen van het Klimaatakkoord te ondersteunen. Verder onderzoek naar, en het verder benutten van gedragsinzichten, zorgt ervoor dat dit vervolg waarde toevoegt aan de effectiviteit van de instrumenten en afspraken.

Van belang bij het vaststellen van een vervolginzet is de vraag hoe de bijbehorende effecten kunnen worden bijgehouden. De ervaring uit het convenant leert ons dat met afzonderlijke instrumenten en gedragseffecten daadwerkelijk gerealiseerde besparing zich lastig kwantitatief laat monitoren. Het is immers moeilijk vast te stellen welke (én in welke mate) activiteiten bewoners specifiek hebben aangezet tot besparend gedrag of het nemen van besparende maatregelen. Er zijn echter ook recentere inzichten vanuit de gedragswetenschap die laten zien dat met een gedegen onderzoeksofzet de directe effectiviteit van instrumenten goed te monitoren is. Om in de toekomst beter te kunnen monitoren welke instrumenten effectief zijn is gedegen (aanvullend) onderzoek nodig. Belangrijk is dat vooraf ook de tijd genomen wordt om heldere afspraken te maken over welke onderzoeksmethode(n) geschikt zijn voor de onderzoeksvraag die centraal staat.

Om het effect van de voorgestelde acties te kunnen duiden wordt voorgesteld om aan de monitoring van de Uitvoeringslijn 'Ondersteuning eigenaar-bewoners' enkele indicatoren toe te voegen die zonder uitgebreide effectmetingen ook al een indruk kunnen geven van hoe bepaalde afspraken effect sorteren in de praktijk. Voorbeelden van mogelijk bruikbare indicatoren die voortgang zichtbaar maken en door partijen uit hun (markt)analyses kunnen worden aangeleverd zijn:

- Communicatie over en afname van (hybride) warmtepomp versus de Cv-ketel.
- Aantal opgestelde maatwerkadviezen naar aanleiding van nieuw energielabel voorzien van de standaard en streefwaarden.
- Bereidheid en acceptatie(graad) voor verduurzaming generiek onder eigenaar-bewoners.
- Aantal verbruiksmanagers dat verkocht wordt bij de aanschaf van energietoestellen.

In het licht van het bovenstaande adviseren de convenantpartijen het Uitvoeringsoverleg om de volgende aandachtsgebieden op te nemen in de acties van de uitvoeringslijn 'Ondersteuning eigenaar-bewoners'. De daarbij genoemde suggesties voor aanvullende inzet zijn bedoeld ter inspiratie en bouwen deels voort op reeds gemaakte afspraken. Die specifieke koppelkansen worden in de adviezen letterlijk onderstreept, omdat zij relatief eenvoudig kunnen worden geïncorporeerd voor het verbeteren van de informatievoorziening en het handelingsperspectief voor bewoners, het stimuleren van (laagdrempelige) maatregelen en marketing. De cursieve suggesties zijn bestaande acties uit het convenant die door de partijen worden voortgezet.

1. Onderzoek naar gedragsinzichten en verder benutten inzichten

Ervaring uit het convenant leert ons dat meer inzicht nodig is om te begrijpen hoe (groepen van) bewoners effectiever aangezet kunnen worden om energiezuiniger gedrag te vertonen en energiebesparende maatregelen te nemen. De convenantpartijen zijn van mening dat het aspect van (kennisontwikkeling over) besparingsgedrag nog onderbelicht was in het Klimaatakkoord. Met deze adviezen willen de partijen helpen die lacune weg te nemen.

Het positief beïnvloeden van gedrag is een belangrijke factor voor het realiseren van de beoogde energiebesparing, het versterkt de effectiviteit van enkele andere instrumenten en acties uit het Klimaatakkoord. Het advies is dan ook:

om gebruik te maken van bestaand onderzoek, en waar nodig aanvullend onderzoek te starten naar nudging, inzichten in gedragseffecten en huishoudens blijvend te informeren over de baten van energiebesparend gedrag. Inzichten over gedragseffecten dienen benut te worden in lopende communicatie- en uitvoeringsprogramma's die inspelen op bewustwording. Initiatieven die daarmee mogelijk nog effectiever kunnen worden zijn o.a.:

- Campagnes als 'Een graadje lager'; 'Zet de ketel op 70' etc.
- Het nieuwe energielabel voorzien van informatie over effect van laag en hoog gebruik. Op basis van de vastgestelde woningkenmerken en verduurzamingsmaatregelen kan een indicatie worden gegeven van de (financiële) baten van zuiniger gedrag.
- Peer to peer: Welke energiebesparende maatregelen hebben andere met jou vergelijkbare huishoudens al genomen? Hoe presteren de 10% zuinigste huishoudens in jouw wijk en met

welke maatregelen behaal je hetzelfde niveau? En hoe bevallen die maatregelen in de praktijk ('hoe is het comfort van een tochtvrij huis?').

- Hier zien de partijen een koppelkans met het landelijk digitaal platform en energieloketten voor woningeigenaren. Het platform kan nog integraler worden ingezet om verbruiksdata (van de slimme meter) en gegevens zoals het energielabel te gebruiken voor het bieden van maatwerkadvies aan huishoudens.
- Energieleveranciers blijven zich inzetten om klantgericht het VKO te optimaliseren. Daarbij wordt gebruik gemaakt van de aanbevelingen die TNO heeft geformuleerd in het VKO-onderzoek. Ook de conclusies uit de recente Motivaction-studie naar gedragseffecten bij het aanbieden van een energieverbruiksmanager kunnen worden benut.

2. Doelgroepgerichte netwerkaanpak bewonerscommunicatie

Op inhoudelijk en strategisch vlak is het zinvol de communicatieboodschappen en informatievoorziening van betrokken partijen beter af te stemmen. Zoveel mogelijk moet worden voorkomen dat bewoners de weg kwijt raken tussen allerlei uiteenlopende claims en aanbiedingen van partijen met onduidelijke (commerciële) motieven. Als in plaats daarvan één gezaghebbende en neutrale partij (bijv. Milieu Centraal) het 'standaardloket' wordt voor vragen en informatie over verduurzaming en het daarmee gemakkelijker wordt om te besluiten welke maatregelen aantrekkelijk zijn, wordt een belangrijke drempel voor verduurzaming weggenomen. Ook bij grote netwerkcampagnes vanuit markt en overheid zoals 'Iedereen doet WAT' kunnen bewoners daarmee mogelijk nog beter worden voorzien van geobjectiveerde en eenduidige informatie. Hier ligt opnieuw een koppelkans met een lopende afspraak uit het Klimaatakkoord. Mogelijke deelafspraken om aan dit advies gevolg te geven zijn o.a.:

- In brede stakeholders netwerkaanpak gezamenlijk opstellen én optrekken in eenduidige (massa)communicatie. Overheid en markt flankeren elkaar met geobjectiveerde en ondersteunende boodschappen richting huishoudens.
- Communicatieboodschappen -en instrumenten nog sterker benutten met doorverwijzingen naar websites en aanknopingspunten voor handelingsperspectief;
  - *VKO blijvend benutten voor doorverwijzing naar verbeterd handelingsperspectief vanuit marktpartijen en/of naar onafhankelijke instrumenten die kunnen voorzien in ondersteuning zoals het Landelijk Digitaal Platform.*

Gedeelde doelgroepgerichte informatieboodschappen ontwikkelen die o.a. op het Landelijk Digitaal Platform worden gehanteerd en gebruikt kunnen worden in de marketing van uitvoerders en adviseurs. Zo ontstaat één zich terugkerende en herhalende verhaallijn richting eigenaar-bewoner.

3. Onderzoek meer dwingende maatregelen voor stimuleren vraagkant

Een belangrijke les van het convenant is dat alleen informatievoorziening en verleiding niet voldoende zullen zijn om huishoudens te bewegen energiebesparende maatregelen te treffen. Zolang de vraag naar energiebesparende maatregelen niet toeneemt zijn de partijen met hun aanbod van maatregelen, financiële instrumenten en ontzorgingsconcepten onmachtig om een significante verdere besparing te realiseren. Dit terwijl er, met oog voor het handelingsperspectief en de koopkracht van huishoudens, vele mogelijkheden zijn om energie -en uiteindelijk ook geld- te besparen.

De convenantpartijen adviseren daarom dat het Uitvoeringsoverleg het vrijwillige en vrijblijvende karakter van energiebesparing bij huishoudens onder de loep neemt, en (gradaties van) meer dwingende maatregelen onderzoekt. Sterker sturende of verplichtende maatregelen kunnen op meerdere niveaus worden vormgegeven en neergelegd, elke vorm met zijn eigen (on)mogelijkheden en baten en lasten. Gezien de grote tot op heden onbenutte potentie van (vaak laagdrempelige) energiebesparing zou deze verkenning serieus moeten worden overwogen.

4. Doorpakken op inzicht- en feedback(diensten)

Inzicht in het eigen energieverbruik maken woningeigenaren meer bewust van hun gedrag en de kosten daarvan, en kan aanzetten tot gedragsverandering en het nemen van maatregelen. De convenantpartijen zullen blijvend inzet plegen op succesvolle acties die al zijn uitgezet binnen het convenant. Mogelijk kunnen deze sterker worden verankerd in de activiteiten binnen de Uitvoeringslijn. Voorbeelden van acties zijn o.a.:

- *Faciliteren bredere datadeling van de slimme meter t.b.v. verbruiksinzicht en -advies.*
Voorbeeld: op basis van het eigen gasverbruik kan een bewoner een indicatie ontvangen of zijn woning 'hybride ready' of zelfs 'aardgasvrij ready' is, of wat een labelsprong door isolatie kan opleveren in termen van energie- en dus kostenbesparing.
- *Stimuleren uitrol van bewezen effectieve directe feedbacksystemen*
Op basis van verdiepend onderzoek naar de effectiviteit van verschillende typen directe feedbacksystemen (energieverbruiksmanagers) kan het Uitvoeringsoverleg bepalen wat meer gericht gestimuleerd zou kunnen worden om een aantoonbare energiebesparing te realiseren. Hoe meer huishoudens beschikken over de meest effectieve inzichtdiensten, hoe meer dat ook de vraag naar besparingsmaatregelen stimuleert.
Er zal verder ook verkend worden of de uitrol en gebruik van energieverbruiksmanagers verder kan worden gestimuleerd via de Regeling Vermindering Verhuurderheffing Verduurzaming die medio 2021 weer geopend zal worden via RVO.
- Zie ook de eerdere suggestie bij advies 1) om meer in te zetten peer-to-peer vergelijkingen. Hoe verhoudt het energiegebruik van de bewoner zich tot die van een vergelijkbaar huis in de buurt en op welke onderdelen kan een bewoner nog besparen?
- Helderere streefdoelen en overzichtelijke verduurzamingsstappen geven huiseigenaren een concreter idee van mogelijke 'verduurzamingsdoelen'. De partijen zien daarom sterke koppelkansen voor handelingsperspectief in de Standaard en streefwaarden voor isolatie (in ontwikkeling) en het vernieuwde Energielabel (per 2021).
- Bewustzijn van het energieverbruik kan ook worden benut (óf juist getriggerd) door een grootschalig (subsidie)programma om onzuinig witgoed te vervangen. Een nieuwe koelkast of wasmachine betekent, met name voor huishoudens met lagere inkomens, een flinke en welkome verlichting van de energielasten. Voor het realiseren van energiebesparing is dit laaghangend fruit, wat zowel nationaal als via gemeenten (koppelkans met de RRE) kan worden geplukt.

5. Verbeterd samenspel van instrumenten t.b.v. stapsgewijze verduurzaming

Voor de meeste woningen is een (collectieve) wijkgerichte aanpak de komende jaren nog niet voorzien. Om te zorgen dat in al deze wijken toch al CO₂-reductie kan worden gerealiseerd en de transitie bovendien meer behapbaar wordt voor bewoners, is duidelijkheid nodig over de stappen die zij al kunnen zetten. Het gaat om laagdrempelige en spijtvrije maatregelen zoals isolatie en het aanschaffen van een hybride installatie. Deze stapsgewijze verduurzaming is een belangrijk spoor binnen het Klimaatakkoord, en onderdeel van de wijkaanpak. Er wordt daarom gewerkt aan instrumenten die bewoners en marktpartijen handelingsperspectief geven.

Van belang is om het samenspel van instrumenten en initiatieven te bewaken zodat boodschappen die uitgaan naar de doelgroep helder, eenduidig en logisch zijn. Om dit samenspel te verbeteren dient gekeken te worden naar de samenhang in de boodschappen, naar nieuwe gedragsinzichten en waar wellicht nog ontbrekende partijen moeten worden toegevoegd. Zo hebben gemeenten een belangrijke rol in het aanspreken en vergroten van het handelingsperspectief van bewoners, wat een nauwe betrokkenheid bij de vervolginzet zinvol maakt. Parallel aan dit samenspel is het verbeteren van bestaande marktstructuren en het herzien van voorwaarden die drempels opwerpen voor marktpartijen nodig om vanuit de markt het gewenste flankerende verduurzamingsaanbod te ontwikkelen. Vanuit dat bovenstaand kader geven de convenantpartijen enkele aandachtspunten mee die de Uitvoeringslijn kracht kan bijzetten:

- Strategie voor beter inzicht via (maatwerk)advies.
  - Integreren en stimuleren van maatwerkadvies via bestaande instrumenten zoals ISDE, het energielabel, standaard en streefwaarden en 'Nationale Isolatieprogramma' (in ontwikkeling)
  - Bevorderen en verbeteren van dienstverlening van marktpartijen inzake (maatwerk)advies, opnieuw in samenhang met bijv. isolatiestandaard.
- Koppelkans met de ISDE is het optimaliseren van de regeling n.a.v. ervaringen van de convenantpartijen: o.a. de waardering van HT-warmtepomp verhogen, toevoegen subsidie voor aansluitkosten warmtenet (reeds in ontwikkeling), toevoegen subsidie voor verhogen rendement via warmteafgiftesysteem.
- Koppelkans met de gemeentelijke Transitievisie Warmte en Uitvoeringsplannen is om duidelijkheid over de wijkplannen en toekomstige warmtebehoefte te koppelen aan

handelingsperspectief voor de 'wachtenden'. Gemeenten zouden hen actief moeten wijzen op de mogelijkheden voor verduurzaming en de daarbij beschikbare ondersteuning. Ook hier kunnen het landelijk digitaal platform en energieloketten de gerichte informatievoorziening en voorlichting ondersteunen.

Tot slot

De convenantpartijen willen zich ook in de toekomst samen met andere betrokken partijen van het Klimaatakkoord blijven inzetten voor energiebesparing. De inzichten en adviezen in deze notitie geven de convenantpartijen het vertrouwen blijvend bij te kunnen dragen aan het realiseren van de doelstellingen van het Uitvoeringsoverleg gebouwde omgeving en de geleerde lessen en ingezette acties uit het convenant 10 PJ op een goede manier te benutten en voort te zetten.